

27. Yakup Kadri'nin Millî Savaş Hikâyeleri'nde savaşın travmatik görünümüleri

“Savaş ya ortada savaşılacak bir şey kalmayınca ya da yeryüzünün her köşesinde kabul gören yeni bir törel anlayış sağlanınca sona erecektir”

(Immanuel Kant)

Gökçen SEVİM²

APA: Sevim, G. (2024). Yakup Kadri'nin Millî Savaş Hikâyeleri'nde savaşın travmatik görünümüleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö14), 505-521. DOI: 10.29000/rumelide.1455132.

Öz

Savaş, insanlık tarihinin sayfalarını dolduran, insanların hayatlarını alt üst eden ve onlar üzerinde derin izler bırakan bir olguyu ihtiva eder. Özellikle de milletlerin bağımsızlık savaşları kara parçasında geçen çatışmaların yansıması değil, bireylerin ve toplumların ruhlarını derinden etkileyen trajedilerin yaşandığı savaştır. Bu olumsuz mücadele sadece insanlara fiziksel bir zarar vermez, bir o kadar da onlar üzerinde ruhsal ve duygusal açıdan olumsuz etkiler bırakır. Kötücül olgular, savaşın şiddeti ve dehşetiyle sınırlı kalmaz; bireylerin kimlikleri, değer yargıları ve inançları üzerinde de çoğu defa negatif etkilere ve travmalara neden olur. En çarpıcı ve kaotik süreçlerinden biri olan savaş, edebiyata yansıyan alanlarından birini oluşturur. Savaşın gölgesinde yazılmış eserler, tarihî bir olayı belgeleme özelliği kadar insanın varoluşsal sorularına ve evrensel duygularına da derin bir bakış açısı sunar. Bu eserlerden biri de *Millî Savaş Hikâyeleri*'dir. Yakup Kadri, *Millî Savaş Hikâyeleri*'nde savaşın dehşetini ve insanlar üzerinde yarattığı travmaları sıkça ele alır. O, eserlerinde verilen mücadelelerin sergilediği kahramanlık ve zafer hikâyeleriyle birlikte insan psikolojisine yansıyan acı, korku ve çaresizliğe dair duyguları da *an'a* taşır ve yaşanan trajediyi aktarır. Karakterlerinin çoğu, yaşanan durum karşısında vahşeti ve ölüm acısını yaşamış ve bunun neticesinde ruhsal bir kaosa sürüklenmiştir. Nitekim yaşanan mücadele, dönemin siyasi ve askerî olaylarını ele aldığı gibi karakterlerin içsel dünyalarındaki savaşın da gün yüzüne çıkmasına olanak tanır. Öyle ki savaşın insan psikolojisi üzerindeki etkilerini anlamak, sadece tarihsel bir dönemin anlamlandırılmasına zemin hazırlamaz, insanlık durumunun da anlaşılmasına yönelik önemli bir pencere aralar. Ele alınan çalışmada yazarın *Millî Savaş Hikâyeleri* içerik analizi yapılarak incelenecek, savaş ve savaşın

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmaı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: %1

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 20.02.2024-**Kabul Tarihi:** 20.03.2024-**Yayın Tarihi:** 21.03.2024; **DOI:** 10.29000/rumelide.1455132

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Dr. Öğr. Üyesi, Erzurum Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Dr., Erzurum Technical University, Department of Turkish Language and Literature (Erzurum, Türkiye), gokcen.sevim@erzurum.edu.tr, **ORCID ID:** 0000-0002-9794-0810, **ROR ID:** https://ror.org/038pb1155, **ISNI:** 0000 0004 0454 905X, **Crossreff Funder ID:** 501100018725

bıraktığı derin izlere ve karakterlerin ruhsal yolculuklarına yer verilerek savaşın ardındaki insanlık hikâyeleri anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Millî Savaş Hikâyeleri, Savaş, Travmatik Görünümler, Psikolojik Çıkmazlar

Traumatic aspects of the war in Yakup Kadri's *Millî Savaş Hikâyeleri*³

“The war will end either when there is nothing left to fight against or when a new moral understanding accepted in every corner of the earth is achieved.”

(Immanuel Kant)

Abstract

War involves a phenomenon that fills the pages of human history, turns people's lives upside down and leaves deep scars on them. In particular, the wars of independence of nations are not the reflection of conflicts on land, but wars in which tragedies that deeply affect the souls of individuals and societies are experienced. This negative struggle not only harms people physically, but also has negative effects on them spiritually and emotionally. Malicious phenomena are not limited to the violence and horror of war; It often causes negative effects and trauma on individuals' identities, values and beliefs. War, one of the most striking and chaotic processes, constitutes one of the areas reflected in literature. Works written in the shadow of war not only document a historical event, but also offer a deep perspective on human existential questions and universal emotions. One of these works is *Millî Savaş Hikâyeleri*. Yakup Kadri frequently discusses the horrors of war and the traumas it creates on people in his *Millî Savaş Hikâyeleri*. In his works, he brings to the moment the feelings of pain, fear and helplessness reflected in human psychology, along with the stories of heroism and victory of the struggles, and conveys the tragedy experienced. Most of the characters experienced the brutality and pain of death in the face of the situation and as a result, they were dragged into spiritual chaos. As a matter of fact, the struggle not only deals with the political and military events of the period, but also allows the war in the inner worlds of the characters to come to light. So much so that understanding the effects of war on human psychology not only paves the way for making sense of a historical period, but also opens an important window to understanding the human condition. In the study, the war and the deep traces left by the war in the author's *Millî Savaş Hikâyeleri* will be examined and the stories of humanity behind the war will be tried to make sense by including the spiritual journeys of the characters.

³ **Statement:** It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 1

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, Article Registration Date: 20.02.2024-Acceptance Date: 20.03.2024-Publication Date: 21.03.2024; DOI: 10.29000/rumelide.1455132

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Keywords: National War Stories, War, Traumatic Appearances, Psychological Impasses

Giriş

Savaş geçmişin sayfalarını dolduran, insanların hayatlarını altüst eden ve onlar üzerinde derin izler bırakan bir olguyu ihtiva eder. Bu olgu “*dar sınırlarda yüceltilen anlam katmanlarına rağmen etkisini yalnızca cephelerde ve sınırlarda göstermeyen çoğunlukla ‘şimdi’ ve ‘bura’nın ötesi ile ‘gelecek’ ve çevreyi de içine alan bitse de devam eden kayıplar silsilesi(ni)*” (Seferoğlu, 2023, s. 15) kapsar. Oluşan kayıplar silsilesi, cephede geçen askerî mücadeleler kadar bireylerin iç dünyalarında bıraktığı kalıcı etkilerle de belirginleşerek ruhsal bir çıkmaza dönüşür. Geri dönüşü olmayan kayıplar, yaşanan acılar, ölümler gerek birey gerekse toplum üzerinde kolektif bir travma bırakarak derin yaralar açar. Bu nedenle de savaşın travmatik yüzü, karakterlerin ruhsal durumlarını ve dayanıklılıklarını o kerte de etkiler.

İnsanlık tarihindeki en çarpıcı ve kaotik süreçlerden biri olan savaş, edebiyata yansıyan alanlardan birini oluşturur. “*Edebiyat insana ait olanı anlamaya çalışırken, belki de en değerli çabasını savaş anlatılarında göstermektedir. Çünkü edebiyat, tarihinin metnindeki satır aralarını hayal etmemize izin verir; düş gücümüzle boşlukları doldurmamız, bizim de “özne”leşerek savaşın altında kalan yazgıların dünyasına tamkılık etmemizi sağlar*” (Kılıçeri ve Şenbay, 2018, s. 117). Edebî metin, savaşın yıkıcı gerçekleriyle yüzleşmek, insanın acılarını anlamak ve toplumsal travmalarıyla baş etmek için güçlü bir araçtır. O, cephelerdeki stratejik hamleleri yansıtmakla kalmaz aynı zamanda bireylerin ve toplumların zihinsel dünyalarında oluşan ve kabuk bağlayan yaraları da ortaya çıkarır. Savaşın gölgesinde yazılmış eserler tarihi bir olayı belgeleme özelliği kadar insanın varoluşsal sorularına ve evrensel duygularına da derin bir bakış açısı sunar. Varoluşsal belirsizlik yaşayan insan, geleceğin neler getireceğini bilememekte, ontolojik güven kaybının verdiği korkuyla yaşamakta ve kendini varoluşunun anlamsızlığı içinde bulmaktadır. Savaş sürecinde ve sonrasında insan varoluşunu zorlayan bu deneyim, iç dünyasına kazınan travmatik anılarla dolup taşar. Yaşanan acılar, kayıplar ve bunun sonucunda gelişen anlamsızlık hissi onu, karmaşık ruhsal bir mücadele ve çıkmaz ile baş başa bırakır. Var olan ruhsal çıkmazlar, edebiyatın kaleminden düşen kelimelerle anlam bulmaya çalışır. Nitekim toplumların yaşadığı travmaları, kültürel çatışmaları veya kolektif hafıza kayıpları yazarların kaleminden geçerek edebî eserlerde anlamını bulur. Bu eylem, okuyuculara sadece bireyin değil, aynı zamanda toplumunun travmatik çıkmazlarını da anlamaya/anlatmaya yönelik bir çabanın da görünümü olarak okunabilir. “*Yaşanan kıyımları yitimleri, şiddet ve hınç durumlarını tekrar var olma ve devam etme halini okuyucunun kendisini, bir aitlik duygusuna kaptırmasını ve geçmişine daha da çok bağlanmasını sağlar*” (Seferoğlu, 2023, s. 49). Yazarların kelimelerle dokuduğu travmatik labirentler, insanın varoluşsal karmaşıklıklarını anlama, empati kurma, bilinç oluşturma, hatırlama/hatırlatma, aitlik hissi gibi basamakları da içerisinde barındırır.

Yakup Kadri Millî Mücadele sürecinde Anadolu’da yaşanan kargaşa ortamını, gerçekleşen sıkıntıyı, bunalımı, kayboluşu ve varoluşsal zorlukları kaleme alarak okuyuculara aktaran yazarlardan biridir. “*Anadolu’da Yunanlıların yaptıkları zulümleri yerinde görmek için 1922 yılında Mustafa Kemal tarafından kurulan Tahkik-i Fecayi Heyeti’nde görev alan Yakup Kadri, İzmir’den yola çıkarak Bursa’ya kadar birçok yerleşim yerini dolaşmıştır*” (Doğramacıoğlu, 2009, s. 91). O, gözlemlediği savaş ortamını sadece yaşanan dışsal bir mücadele olarak kaleme almaz, insan psikolojisinin travmatik bir savaşı olarak da ele alır. Eserlerinde yer verdiği karakterler, savaşın getirdiği korku, belirsizlik ve

kayıplarla oluşan nevrozlarla⁴ başa çıkmaya çalışırken kendi iç dünyalarında da bir mücadele içinde olurlar. Girişilen mücadele savaşın insan zihnindeki derin izlerinin ve psikolojik etkilerinin dışı aktarımının birer aynasıdır. “Karaosmanoğlu’nun bu ‘savaş öyküleri’nin her biri bir başka yeri, bir başka kişiyi, bir başka olayı anlatır ama bir yandan da sonu gelmez ve umutsuz bir arayışı dile getirir” (Yücel, 1975, s. 108). Onun eserleri, savaşın yarattığı derin çatışmalar, karakterlerin umutsuz arayışları etrafında şekillenir. Karanlık bir gölge gibi karakterleri takip eden savaş, savaşın yarattığı acı ve yaşanan kayıplar, onların ruhsal dünyasında oluşan hezeyanlarının birer trajik boyutunu simgeler. Yaşanan olumsuz olgular, yazarın kullandığı dil unsuru/gücü, anlatımındaki derinlikle ve duygularla aktarılır. O eserlerden biri olan *Millî Savaş Hikâyeleri*’nde yazar, “Yunanlıların ve onlarla iş birliği yapan yerli Rumların Türklere her türlü zulmünü anlatır” (Çetin, 2022, s. 603). Eser, Türk Kurtuluş Savaşı’nın ve sonrasında atmosferini yansıtan bir dizi hikâyeden oluşur. Savaşın ortasında kalan karakterler, varoluşsal bir parçalanmaya maruz kalan insani özün ve yaşama tekrar dönmek ve dokunmak isteyen bireyin savaşını anlatır. Özgürlük ve sorumluluk kavramları etrafında şekillenen hikâyelerde, savaşın sebep olduğu etik sorunlar, yarattığı çatışmalar ve bu çatışmaların bireyler üzerindeki dönüştürücü/yok edici etkileri, direniş, vatanseverlik ve sevgi gibi birçok izlek üzerinde durulur. “Bireysel ve kolektif belleğin iç içe olduğu metinlerin odak noktası belleği örselenmiş karakterlerin trajik hikâyeleridir. Yıkıntı halindeki mekânlarda varoluş mücadelesi veren karakterlerin parçalı/ yaralı bilincine ayna tutan Millî Savaş Hikâyeleri, yıkıntıdan inşa edilmeye çalışılan toplumun ortak yazgısının bir sunumudur” (Önder, 2022, s. 832-833). Dilin metaforik zenginliğiyle kaleme aldığı eserlerden biri olan *Millî Savaş Hikâyeleri*’nde Karaosmanoğlu, okuyucuların düşünce dünyasını genişletir, derinleştirir ve orada sıradan kelimelerin ötesinde bir anlam katmanı oluşturur. Böylece ruhsal bir perspektiften yola çıkarak anlamın daha da derinleşmesini ve anlaşılmasını sağlar. “Kendi istek ve imgelemine göre değiştirip canlandırdığını söylediği bu öykülerin tümü hem biçim hem içerik bakımından köklü bir sanatçı kişiliğinin damgasını taşır; ilk bakışta acımasız bir ulusun saldırısına uğramış bir ülkenin durumuna ilişkin olmaktan başka bir ortak yanları yokmuş gibi görünen (...) bu küçük öyküler derinden derine birbirine bağlanarak daha yüksek bir düzlemde, daha içten bir birlik oluştururlar” (Yücel, 1975, s. 108). Yazarın hikâyelerinde yer verdiği olaylar ve yaşanan trajediler; eylemler ve söylemler eşliğinde böyle bir derinliğin açığa çıkmasına kaynaklık eder. Kaleme alınan hikâyeler, yaşanmış ve tanık olunmuş bir zulmün panoramasını yansıtır. Zira yazarın “iyi bir analizci, net bir gerçekçi, uzman bir psikolog gibi psikolojik ahvali tanımlayan ve tasvir eden, derinlikli bir portre yazarı, sorumlu ve muzdarip bir aydın, aydın kesimin problem yorumcusu, sosyal değişimin gerçekçi levhalarını tersim eden bir ressam, değişimin nedenleri üzerinde düşünen bir sosyal eleştirmen, savaş yıllarında insanımızın çektiklerini gören bir gözlemci” (Uç, 2005, s. 161) olarak gösterdiği tavır, savaşın insanda bıraktığı fiziksel ve ruhsal açmazları açık bir şekilde ortaya koyar.

1.Savaşın yaşattığı travma: şiddet ve ölüm

İnsanlık tarihi, sıklıkla savaşlar, doğal felaketler, soykırımlar ve diğer travmatik olaylarla işlenmiş bir hikâyeler koleksiyonudur. Özellikle de savaşlar, “toplumların güç kullanarak birbirlerini sindirme veya yok etme isteklerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır” (Kacıroğlu, 2009, s. 17). Öldürmek -ortadan kaldırmak- ya da şiddetin unutulmaz olgularını belleklere⁵ işleyen eylemler, bireyi fiziksel olduğu kadar ruhsal biçimde de etkiler. İnsanların acılarından zevk almaya dayanan zulüm/işkence, bir karmaşa ve yok etme dalgası içinde ya birdenbire ortaya çıkar ya da bu dönemde en güçsüz olanların

⁴ Nevroz; davranış bozukluklarına yol açmakla birlikte kişiliğin bir bütün olarak yıkılmasına neden olmayan akıl hastalığı, kişiye ruhsal olarak hasta olduğunu bildiren iç çatışmalarla belirginleşen sinir hastalığı. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Cevzici (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.

⁵ Bellek; geçmişteki deneyimleri, tecrübe ve yaşantıları anımsayabilme yetisidir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ahmet Cevzici (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.

üzerine acımasızca çöker (Mitscherlich, 1996, s. 221). Savaş ve sonrasında yaşanan şiddet ve zorbalık gerek bireysel gerekse de toplumsal olarak kalıcı travmalar bırakır. Mecbur bırakılan trajik sahnelerin görünümü, bireysel düzlemden toplumsal düzleme uzanan vahşet silsilesi olarak bilincin gizli köşelerine kazınır.

Millî Savaş Hikâyeleri yaşanan kıyımlar, uygulanan şiddet ve ortaya çıkan ruhsal kırılmalar nedeniyle anlamsızlık ve hiçlikle kuşatılmış bireyin, kötü yazgısını ve psikolojik çöküşünü ele alır. “Yakup Kadri’de (...) düşman zulmünden şuuru sakatlanmış, cezbeye tutulmuş, takıntılı “obsédé”, isterik, melankolik, yerini yadrgamış, kısacası ruhen hasta tipler vardır. Bunların bir kısmı sinir ve zihin depresyonları neticesinde büyük bir uyuşukluğa düşmüş (..) kendi mevcudiyetlerini de hatırlayamadan günler geçiren harap insanlardır” (Akı, 2017, s. 86). Hikâyelerde savaş, bireyselliği sekteye uğrayan, varoluş noktasında anlamını yitiren, edilgen hâle gelen, hareket etme özgürlüğünden yoksun kalan, ontolojik ölümü yaşayan insanların, statik bir varlık görünümünü ve boşluğunu anlatır. Eserde savaş ve sonrasında gerçekleşen varoluşsal boşluk, her bir hikâyede aynı somut vahşetin farklı ruhsal boyutunu ve hikâyesini anlatır.

Millî Savaş Hikâyeleri’nde savaşın ardında bıraktığı izlerin izdüşümünü yansıtan “Teslim Teslim” hikâyesi, bireysel trajedinin içsel derinliklerinde saklanan şiddetin, ölümün soğuk yüzünün ve bireyde bıraktığı izdirabın yansımasıdır. Belleğe kazınan ve unutulması zor olan olay, çocuk bedenine uygulanan ve bunu gören, unutul(a)mayan bir savaş tanığının anlatımı ile dile getirilir. Hikâyede Tahkik-i Fecayi Heyeti, Yunanlıların halka yaşattıkları işkenceleri tetkik etmek için kasabaya gelir. Heyet, faciaya tanık olan herkesi dinler. Kaymakam bu şahitlerden biri olan ve psikolojisi iyice bozulan Şevki Bey’in de dinlenmesini ister. Şevki Bey, bağ evinde saklanarak halka karşı yapılan vahşeti şu şekilde dile getirir:

“Süngülü düşman askerleri arasında başı açık kadınlar, sarıkları boyunlarına dolanmış adamlar, yalın ayak çocuklar bir kasırgaya tutulmuş gibi tozu dumana katarak koşuyorlardı. Bu kalabalığın arasında bazen yere düşenler oluyordu. O vakit süngülü askerlerden biri geriye kalıyor, bu düşeni tekmeleyerek tüfeğinin dipçiği ile vurarak kaldırmaya çalışıyordu. Bazıları kalkmıyordu ve ‘gamuto Turkos’ küfürleriyle beş on yerinden süngülenip kalıyordu. (...) Lâkin bunlar arasında en acıklısı o ‘teslim!’ diye bağırın kız çocuğunun cesedi idi. (...) Sekiz dokuz yaşında ya var ya yoktu; lâkin o kadar zayıf, o kadar çelimsiz bir şeydi ki yaşla; cinsle et kemikten insanlıkla hiçbir alakası yok gibi görünüyordu. Bütün vücudu bir yaprak gibi titriyordu ve sesi bir civcivin, bir küçük kuşun sesine benziyordu. ‘Teslim! Teslim!’ diye bağırıyor. Bu tedbir nereden hatırına gelmiş, bu kelimeyi nereden öğrenmişti? Birdenbire gözlerimden yaşlar boşanverdi. Onun süngülediğini bu yaşların arasında gördüm. Yavrucağ vücuduna batan süngüden daha küçüktü: kendisini öldüren adamın yüzüne hayretle bakıyordu” (s. 29-30).

Savaşın devam ettiği süre boyunca bireyin maruz kaldığı travmatik deneyimlerden, duygusal tepkilerden, zihinsel ve ruhsal süreçlerden birini yansıtan hikâye, toplumsal acıyı Şevki Bey temelinde aksettirir. O, eski yaraları sarmak ve geçmişin acı tecrübesini unutmaya çalışmak yerine dönemin şiddet ve travmasını *bugünün* yaşantısına taşır. Geçmişin zincirlerinden ve acılarından kurtulamayan Şevki Bey, yaşadığı dehşet ve gördüğü zulümler karşısında savaş esaretinin ruhsal pençesinden kurtulamaz. O, geçmişin trajik yazgısını “daha büyük gücün, kaba ya da us gücüyle desteklenmiş zorbalığın egemenliği(ni)” (Freud, 2022, s. 99) ve kalıcılığını özellikle çocuk bedeninin süngülenmesi ile yaşar. Şevki Bey, küçük kız çocuğunun ölümü o yaşta bilinçaltına yerleştirmesini ve yaşamak adına *teslim!* kelimesini kullanmasını/belleğine işlemlerini anlamlandırmaya çalışır ancak bunda başarılı olamaz.

Savaşın getirdiği ölüm, çocukların dünyasına aydınlanması zor bir karanlık bırakır. Yaşanan baskı sonucunda çocuklar, sevdiklerini kaybetmenin acısıyla başa çıkmaya çalışırken maruz kaldıkları ya da gördükleri eylemleri belleklerinde saklı tutarlar. Belleği, içinde değerli şeyleri muhafaza eden bir

mahfaza benzeten Draaisma, onun yok olup gitmesini ya ölüm ya da değersiz şeylerin onun yerini alıp silmesiyle ortadan kalkacağını söyler (2014, s. 18). Küçük çocuğun mahfazasına sakladığı özne(ler), güzel olgular yerini basit ama önemli olduğuna inan(dır)ılan sözcüğe -teslim- dönüşür. Anlamlandırma gücüne çektığı sözcük; korku, kayıp, ölüm gibi olumsuz duygulara karşı kurtuluşu, canlılığını sürdürüleceğine olan inancı ve saklanması /unutulmaması gereken bir gerçeğe dönüşür. Küçük kız çocuğu, savaşın ne denli kötü sonuçlar doğurduğunu, ölüme hazır ol(a)mamanın zamansızlığını, ölüm korkusunu yaptığı eylemle ortaya koyar. “*Savaş alanında bu insanlardan istenilen tek şey tehlikeli durumlara göğüs germeleri -saf pasif biçimde icraat göstermeleri- değildi. (...) Askerin her an tetikte bekleyip yerine getirmesi gereken saldırma faaliyetlerinden bahsediyorum, bunun ötesinde ölüme hazır olmaktan*” (Freud, 2017, s. 58). Kaotik sıkışıklıktan/çaresizlikten kurtulma ümidini teslim! sözcüğüne sığınmakta gören küçük kız, masumiyetin hüküm sürdüğü çocukluk döneminde karanlık bir figür olan ölümlerle daha önce görmediği bir nesneyle -süngüyle- tanışarak hayattan kopar.

Zulüm, yıkıcılık, düşmanlık, öfke gibi olguların vicdansız bir biçimde uygulandığı *Ceviz* hikâyesinde yazar, savaş sonrası yaşanmışlıklara, insanların psikolojik durumlarına ve çaresizliğine dikkat çeker. Tahkik-i Fecayi Heyeti Yunanlıların Anadolu halkına vermiş olduğu tahribatı araştırmak amacıyla köyleri dolaşır. Anadolu’da zorluklarla bir köye ulaşırlar. Zira yolu olmayan köyde tarlalardan geçerek köye varırlar. Köydeki bütün evler yıkılıp yıkılmış, harabeye dönmüştür. Yaşayan bir canlı arayan heyet, yıkıntılar içinde saklanan bir çocuk ile karşılaşır. Harabeye dönmüş evin içinde saklanan ve korkan çocuğa doğru ilerleyen heyet, çocuğun yalnız olmadığını ve ayağı dizlerine kadar yanmış olan ablası, dedesi ve iki çocuğu görürler. “*Düşman saldırılarında evleri işgal edilen, bedenleri ve ruhları saldırıya uğrayan, sevdiklerini savaşta kaybetmenin acısı ile şuurunu yitiren karakterler, bilgi ve belge toplama cabasındaki heyete geçmiş parçalar halinde aktarır*” (Önder, 2022, s. 833). Yunan mezalimini ev halkından dinleyen heyet, duydukları karşısında büyük bir üzüntü duyar. Heyete ikram edilecek hiçbir şey bulunmayan evde, çocuğun daha önce duvar dibine saklamış olduğu cevizler ikram edilir. Yazar, bu ikram neticesinde epeyce duyulanır; her ceviz gördüğünde bu hadise aklına gelir.

İnsan eylemlerinden biri olan ve keyfilik ögesi de taşıyan şiddet, insan aklının bazen sınırlarını aşan yıkıcı/zulmedici yönüyle karşılaşır. Savaşın köhneliği içinde saklanan bu eylem, belirlenen hedeflere ulaşmak ya da ulaşamamanın verdiği hırsla daha da aşırı hâle gelir. “*Zevk düşseldir; dolayısıyla işkence etme zevki de öyledir. İşte bu nedenle bizde yalnızca acıma, suçluluk değil, aynı zamanda ölüm ve yok etme sahnesi karşısında gizli, yasak bir zevk uyandırması kaçınılmazdır*” (Mitscherlich, 1996, s. 222). İnsani varlığa isteyerek/bilerek zarar vermek hem bu eyleme yeltenenlerde hem de maruz kalanlarda nevrotik semptomların varlığı ve kalıcılığı üzerinde süreklilik kazandırır. Savaşın ve zulmün bıraktığı bedensel ve ruhsal acılar *Ceviz* hikâyesinde de zihinlerde kalan şiddet imgeleriyle yer edinir. Her gidilen ve dinlenen yerde aynı acıların, korkuların ve ruhsal yaraların aynileştiği savaş tablosu yazarın kaleminden şu şekilde aktarılır: “*Bir daha eski halimize dönecek miyiz? Bu gamlı seyahat günün birinde nihayete erecek mi? Buna hiç ihtimal vermiyoruz. (...) Harbin bir ateş sağanağı halinde savurarak, yakarak, yıkarak geçtiği bu yerlerde ekseriya hayalen tasavvur ettiğimiz ahiret âlemini; cennetle cehennem ortasındaki cansız ahiret âlemini buluyoruz ve zannediyoruz ki hepimiz yerin altında yürüyoruz*” (s. 99). Yakup Kadri, her defasında kendi gözüyle görüp kederlendiği manzara karşısında yakılan/kül edilen mekânların ve insanların yaşadığı hezeyanlar, sadistçe yapılan uygulamalar neticesinde ruhsal bir umutsuzlukla sarmalanır. Küçük çocuğun korku içinde saklanması, yaşadığı travmatik olayların ve bastırılmış içsel çatışmaların temelini oluşturur. Zira küçük çocuk savaşın vahşetini yaşamış, yabancı kişilerin acımasız bir biçimde yakınlarına ve çevresine verdiği zararı görmüş, varlık alanına yapılan müdahaleyi hissetmiş ve bilinçaltında aynı şeyi tekrar yaşayacak korkusuyla insanlardan saklanarak korunacağını/önlem alabileceğini düşünmüştür. Küçük bedeninin

kaldıramayacağı ruhsal bir yükü boğuşan ve katliama tanıklık eden çocuk, Yunanlıların köy halkını kurşuna dizmesiyle, yakmasıyla hemhal olur:

“Ne vakit ki hepimiz birden eğilip ayaklarını tâ dizlerine kadar saran kirli bezleri birer birer çözdük, o vakit, iki yanmış odundan hiç fark edilmeyen kötürüm bacaklarını gördük. Derhâl maksadının ne olduğunu anladık ve evvelden neticesini keşfettiğimiz feci macerasını dinlemeye başladık. (...) Arasına ihtiyar, bir hıçkırığa benzeyen sedasıyla, ona unuttuğu bazı noktaları hatırlatıyor; şunu da söyle, bunu da söyle diyordu ve çocuk hepimizin ortasında ayakta duruyordu. Lâkin, nasıl oldu bilmem? İçimizden biri birdenbire bir kadın gibi ağlamaya başladı. Ve hepimizin gözleri sulandı” (s. 102).

Savaş alanında doğrudan yaşanan travmatik deneyimler, ihtiyarın ve orada bulunun insanların belleklerinde unutulması zor izler bırakır. Kendilerine ve köy halkına yapılan zulüm ve gerçekleştirilen katliam, Anadolu köylüsünün nevrozu olarak dilden dile anlatılarak bugüne gelir. Olumsuz hatıralarla süregelen olaylar travmatik bir etki bırakmakla birlikte, açılmış yaranın/izin ortak bellekte yer edinmesine ve vicdani bir yaklaşımla sorgulanmasını sağlar.

Yunan zulmünden sadece sivillerin değil, askerlerin de etkilendiği *Bir Hastane Koğuşu* hikâyesinde, askerlerin bu süreç içinde yaşadıkları olaylar anlatılır. Yunan zulmünü tetkik etmek için görevlendirilen ve yazarın da aralarında yer aldığı heyet, savaşta her türlü şiddete maruz kalan askerlerin tedavi edildiği koğuşa gider. Savaşın olumsuzluğunu göstermeye çalışan yazar, cephede ve cephe arkasında yaşanan acı olayları bizzat askerlerin söylemleri ile aktarır: *“Cephelede yaralanan askerlerin anlattıklarına göre Yunanlılar özellikle köylere baskınlar yaparak ahaliyi göçe zorlamışlar ve böylelikle Türk nüfusunu yok etmek istemişlerdir. Bu baskılardan ve zulümlerden yaralı olarak kurtulabilenler bu koğuşta tedavi altına alınmıştır”* (Doğramacıoğlu, 2009, s. 100). Yunan askerlerinin saldırılarına ve zulmüne uğrayan Türk askeri psikolojik olarak yıpranmış durumdadır: *“Allah yazmış, esir düştüm. Geldiler, haydi kalk yürü dediler. Kırık bacağımı gösterdim; bununla nereye gidebilirim, dedim. Beni kollarımdan tutup sürüklemeye başladılar. Ben, bir aralık, muhafızları, az ve başka işlerde meşgul görerek kaçmak istedim; fakat (...) yakalandım. Bunun üzerine döğmeye başladılar. ‘Silahsız ve yaralı adamı döğmek kolaydır, vurun vuru, dedim”* (s. 131) Yaralı asker hem savunmasız ve zararsız birinin yaşadığı çaresizliği hem de Yunan askerine mağlup olmanın hezeyanını, burukluğunu bir türlü üzerinden atamaz. Yaşadığı şiddeti ve onur kırıcı durumu kapatmak, üzerindeki yükü atmaya adına Yunan askerine karşı yaptığı söylemlerle kendisini rahatlamaya çalışır:

“Cepheye uçurlanan ile cepheden dönen asker arasında varlıksal bir uçurum vardır. Giden ve geri dönen aynı kişidir ama bedensel ve ruhsal açıdan kökten bir değişime uğramıştır; aynı kişi değildir artık (...) Kimsenin aynı kalmak, değişmeden geri dönmek gibi bir seçeneği yoktur. Savaşın bitiminde yine “Kendisi”dir ama “aynı” değildir. Yaşadığı, gördüğü, tanıklık ettiği her şey yakından ya da uzaktan değişmiştir özneye. Unutulmaması gereken, hiç beklenmedik bir trajik koşulla karşı karşı gelindiğidir. Varlık alanını öznenin tümüyle yabancı olduğu bir durum işgal etmiştir. Sınırları bilinmeyen bu “gerçek”in yerleştiği bu alan olsa olsa yaşamsal tehdidin ortamıdır” (Kılıçeri ve Şanbay, 2018, s. 111).

Trajik koşullar altında yaşanan travmalar, *şimdide* görülen ve unutulmaya direnen izleri barındırır. Öznenin varlık alanını tehdit eden savaş ve sonrasında sürekliliğini devam ettiren gerilim, onun hayatını görünür ya da görünmez bir biçimde çevreler. Ruhsal sıkıntılar ya birdenbire ortaya çıkar ya da o andan itibaren kalıcılığını alenen gösterir. Koğuşta yatan, şiddete ve ölümün soğuk yüzüne tanıklık eden diğer bir kişi de Yunan askerleri tarafından annesi katledilmiş, yaralı bir çocuktur:

“Bu çocuğu, Bahçecik köyü civarında, yolun üstünde rast geldik. Eli yüzü kan içinde, bir hendek kenarında ağlıyordu. O vakitten beri işte bir haftadır, hiçbir şey söylemiyor, hep ağlıyor. Hem de

sessiz sessiz ağlıyor; yüreğim parçalanıyor. Yalnız bu sabah dili açıldı: 'amca üzüm isterim!' dedi.
(...)

Hastabakıcıya sorduk:

"Yarası ağır mı?"

"Başının müteaddit yerlerinde şarapnel yaraları var," dedi.

Bağrım, anlatılmaz bir şefkatle dolu, yavrucağın üzerine doğru eğildim ve sessiz yaşlarla sırsıklam olan yanaklarından öptüm. Bu esnada çocuğun eli yakamdan tuttu; ağzımı kulağıma yaklaştırdı, hıçkırıkla kesilen bir ses dedi ki:

"Efendim amca; üzüm... üzüm... Annemi de isterim; annemi de..."

Üzüm peki... Fakat anneyi nerede bulmalı! Anneyi nerede bulmalı!" (s. 112).

Çocukluk yıllarında vuku bulan ve çocuğun gelişimini sekteye uğratan olumsuz olgulardan birisi de savaştır. Zira çocukluk dönemi, yetişkinliğe sağlıklı ulaşmanın ve yaşamsal süreci etkin bir şekilde kullanabilmenin ilk basamağını oluşturur. Bireysel ve toplumsal yetkinliğin doğru şekilde uygulanabilmesi, diyalektik duyguların farkındalığına varılabilmesi ve bu noktada hareket edilmesi çocukluk dönemine/geçmişe tekabül eder. Geleceğin inşası ve kişiliğin bütüncül bir şekilde var olması; *"ilk çocukluğa ait hatıralar, aile ve bireyler arasında yeri, hayaller, rüyalar ve marazi arazlar doğuran dış faktörlerin mahiyeti(nin)"* (Adler, 2002, s. 12) derecesi ile doğru orantılıdır. Özellikle de *"çocukluğunda korkunç, unutulmaz ve öldürücü bir şeyin yaşanmış olması özellikle önemli"* (Freud, 1981, s. 13) ve etkileyici faktörleri içerir. Hastane koğuşunda yatan çocuk, şiddeti bedensel olarak yaşadığı gibi annesinin gözünün önünde öldürülmesini ruhsal olarak da en ağır biçimde deneyimler. Annesinin yaşamdan koparılmasını o yaşta tam olarak algılayamayan ya da kabul etmek istemeyen çocuk, kendisinden koparılan en önemli parçayı geri ister. Çocuğun bilinçaltına kazınan bu elim koparılıp, gelecek yaşantısında da onu takip edecek bir gölge ve unutamayacağı kötü bir hatıra olarak belleğinde yer edinir.

İnsan hayatının kaçınılmaz gerçeği olan ve derin duygusal, psikolojik etkiler yaratan ölüm, *Ses Duyan Kız* hikâyesinde ruhsal bir boşluğun ve hayattan kopuşun trajik durumunu imler. Hikâyede Garipler Köyü'nde yaşayan Emine'nin yaşadıkları anlatılır. Yazar, birlikte yolculuk yaptığı bir arkadaşı ile Garipler Köyü'ne gelir ve dinlenmek için çeşme başında durur. O, mola verdiği yerde bir türbe görür ve Emine'nin hikâyesini öğrenir. Emine on altı yaşında, güzelliği, sesi ve aklı ile herkesi kendine hayran bırakan bir genç kızdır. Köyden bir genç ile nişanlanır ve çok geçmeden nişanlısı savaşa gider. Bir süre sonra nişanlısının şehit olduğu haberi gelir. Ölüm haberi karşısında Emine tepkisiz kalır ve kimsenin işitmediği sesler duymaya başlar. İşittiği seslerden kimseye bahsetmeyen Emine, bir gün savaşa çağrıldığını söyleyerek köyü terk eder. Daha sonra Emine'nin cesedi köy yakınlarında bulunur ve mezarı türbe hâline getirilir.

Sevilen birinin savaşta kaybedilmesi varoluşsal anlamın kaybı, yitikleşen hayatın belirsizliği, trajik çırpınışların hiçliğini yansıtır. Emine, sevdiği adamın şehit olduğu haberiyle sarsılmış ve çoğu kişinin ölüm karşısında gösterdiği tepkinin tam zıddı bir sessizlik ve hareketsizliğe gömülmüştür. *"Bu kara haber, bütün köyü yas içinde bıraktı; yedi yaşındaki çocuktan yetmiş yaşındaki ihtiyara kadar kadın, erkek ağladı durdu. (...) Gariptir ki bu haber Emine'ye fazla bir keder vermedi; hatta ağlamadı, haykırmadı bile..."* (s. 15). Emine'nin aldığı ölüm haberi, duygusal algılarını ve zihinsel sağlığını alt üst eder. O, savaşın psikolojik yıkımını, acısını baskılayarak farklı sesler duyarak ve yitirilen şeyi arayarak gösterir. *"Savaş hali insanlarda, acıma, merhamet, üzüntü gibi insan yaradılışının en kalbî duygularının ölümlerle birlikte gömülmesinin bir resmidir ashnda"* (Zengin: 2016, s. 172). O, yaşadığı ruhsal bunalımı, kaybettiği varlığın yok olduğuna inanmayarak *"yitmişliğin ve arayışın bir tür simgesi*

gibi, kutsal bir nitelik kazan(arak)" (Yücel, 1975, s. 108) ve kendisi de onunla ölen bir tür *Asra*⁶ gibi davranarak yokluğa karışır.

Yıkım yaratan ve insanları değişik psikozların girdabına çeken savaşın bir başka görüntüsü de *Köyünü Kaybeden Kadın* hikâyesinde görülür. Bilişsel bellek yıkımının/kaybının⁷ anlatıldığı hikâyede; "köyü işgal edilmiş, çocukları düşmanlar tarafından kaçırılmış, ailesi dağılmış, kendisi de düşmandan kaçarak köyünü kaybetmiş, köyüne dönmek için yol bulamamış dağda bayırda perişan kalmış bir Türk kadından bahsedilir" (Çetin, 2022, s. 611). İnsanın dayanıklılığını, direncini zorlayan ve unutkanlığına sebep olan savaş, yaşlı kadında onarılması güç tahribat bırakır. Kayıp, yerinden edilme, korku ve yeniden bir araya gelme isteği gibi karmaşık psikozları deneyimleyen kadın, köyüne dönmek için devlet görevlilerine derdini anlatmaya çalışır fakat köyünün ismini aklına getiremez. "Felâketin, yorgunluğun, açlığın muhakkak bir hezeyana düşürdüğü bu biçare kadının beyni o anlattığı yerler gibi alt üst idi" (s. 113). İnsan zihninin karışık labirentlerinde saklı duran ve karanlık köşelerinde var olan ruhsal bunalım ve bu bunalımla ortaya çıkan unutkanlık yaşanılan trajik durumun ve zorlukların bir sonucudur. Yaşlı kadının duygu, düşünce ve davranışlarında görülen karmaşa onun, dış görünümünü yansıtan dağınıklığının/perişanlığının ruhsal olarak da aynasıdır.

Yaşlı bir kadının ruhunda ve söylemlerinde somutlaşan acının yansıttığı diğer bir hikâye de *Garip Bir Benzeyiş*'tir. Hikâyede savaşa katılan ve iki yıldır oğlunu göremeyen, ondan haber alamayan acılı bir annenin, oğlu zannederek başka erkeklere sarılması anlatılır. Savaşın olumsuz sonuçlarını tetkik etmek için gelen Mezalim Heyeti'nden bir erkek görevli ile görevliyi oğlu sanan yaşlı kadın arasında geçen şu diyalog, can acıtıcı söylemlerle örülüdür:

"Brak kadın, bırak. Ben Vasıf değilim"

Lakin, kadıncağz arkadaşımın kendi oğlu olduğuna o kadar emindi ki ne onun ne benim azarlamalarımıza hiç kulak asmıyor ve elleri genç adamın eteklerine sımsıkı yapışmış olarak feryat ve fiğana devam ediyordu.

(...)

Vasıfım sen oralarda iken, düşman buralara geldi; bize etmediğini bırakmadı.

(...)

"Bırakmam, vallahi bırakmam; ben seni bugünlerim için yetiştirdim, oğul! Oğul! Bir tanecik Vasıfım! Allah nazarlardan saklasın; bak ne güzel giymişsin ne güzel hayvanın var! Hiç olmazsa beş on gün anacığının yanında kalırsan efendiliğini mi kaybedersin? (...)

Arkadaşım son bir gayretle kadının ellerinden sıyrıldı ve hayvanını mahmuzlayıp dolu dizgin koşturmaya başladı. Ben arkada kaldığım için gördüm. İhtiyar yaşlı kadın yüksekte düşen bir adam gibi uzun bir müddet boşlukta sendeledi, sonra muvazenesini kaybederek yere yuvarlandı. Lâkin, aynı süratle hemen yerden kalktı ve o bitmiş, kurumuş vücuttan hiç tahmin edemeyeceğim bir kuvvetle arkasından koşmaya başladı. (...) Vasıfım, Vasıfım, Vasıfım!" (s. 125-126).

İnsan varoluşunu sarsan, canlı-cansız varlıkları yokluğa sürükleyen, değiştiren/dönüştüren savaş psikolojisi, yaşlı kadında evlat özlemi ve kötü yaşanmışlıklarla doruğa ulaşır. Düşman zulmünün var

⁶ Asra, Heinrich Heine'in *Romanzero* (1851) adlı şiir denemesinde yer alan bir şiirdir. Heine bu şiirinde, sultanın kızına âşık olan bir kölenin gerçekleşmesi imkânsız aşkını dramatize eder. Prenses, bir gün ansızın, kendisine sırlıklam âşık olduğunu bildiği kölenin yanına gelerek ona adını, yurdunu ve hangi kabileye ait olduğunu sorar: Köle, "Benim adım Muhammed, ben Yemenliyim ve benim kavmim sevdipleri öldüğünde kendileri de onlarla birlikte ölen Asralardır" diye cevap verir. Asra tanımlamasına kitabında yer veren Freud, sevdiği ölen birinin o acıdan sonra kendisinin de gerçek manada olmasa bile ruhsal açıdan öldüğünü ifade eder. Bkz. Sigmund Freud (2023), *Savaş ve Ölüm Üzerine Çağdaş Düşünceler*. (Çev. Saffet Emrem), İstanbul: Can. s. 31.

⁷ Bellek kaybı/yitimi, belleğin zayıflaması ya da tümüyle ortadan kalkması durumu. Bkz. Ahmet Cevzici (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma

ettiği psikolojik sıkışmışlıkla belleğini kaybeden yaşlı kadın, “*usunu da, gözünü de, gücünü de, alışılmış yaşamını da yitirmiş*” (Yücel, 1975, s. 108) ve kendisinde mevcut olan nevrozlarla baş başa kalmıştır.

Bilinçdışı durumun bozukluğu olan nevrozun görüldüğü diğer bir hikâye de *Dünya Gözü Ahiret Sesleri*'dir. Bu hikâyede, Yunanlıların Büyük Taarruz'un ardından Türklere yaptıkları mezalim konu edilir. Hacı Arif Bey öncülüğünde umut-umutsuzluk, bekleyiş-hayal kırıklığı gibi olguların insanda nasıl belirdiğine yönelik ruhsal kaos dile getirilir. Mezalimi gören/yaşayan ve bu zulmün Türk askerlerinin gelmesi ile son bulacağına inanan Hacı Arif Bey, takıntılarla örülü bir tavır ve işittiği belirsiz seslerle bir bekleyiş içinde olur. O, deneyimlediği olaylar karşısında zihninin tamamını bu sorun üzerine yoğunlaştırır ve köy halkının da bu konuda bir bekleyiş içinde olmasını ister, sürekli konuşur durur. Onun bu tutumu karşısında çevresindeki insanlar, mümkün oldukça ondan uzak durmaya çalışırlar. Belleğine yerleştirdiği Türk askerlerini *dünya gözü* ile görme ümidi, onu kafa karışıklığına ve değişik sesler duymaya iter. Hacı Arif Bey, duyduğu top sesleri karşısında heyecanlanır ve Türk askerlerinin geldiğine inanır, onlara ikram etmek için helva yapılmasını ister. Arzulanan durum gerçekleşmez ve umutsuzluğun göstergesi olan ruhsal bir çöküş yaşar. “*Umutsuzluk "ölümcül hastalık"tır, çelişkili işkencedir, ben'in hastalığıdır: Sonsuza değin ölmek, ölmemekle birlikte ölmek, ölümü ölmek demektir bu. Çünkü ölmek, her şeyin bitmesi anlamına gelir; ama ölümü ölmek, ölümünü yaşamak demektir ve bunu tek bir an yaşamak, onu sonsuza kadar yaşamak demektir*” (Kierkegaard, 2010, s. 29). Her şeyin yitikliğini, ruhun yok oluşunu, ölümcül bir hastalığı -umutsuzluğu- ve bitmeyen acı bir sonu imleyen *ben'in* kaybı, Hacı Arif Bey'i iyice sarmalar. Özellikle de onun yaşadığı gerilim, istasyonda Türk askerlerini karşılayacağını ümidinin boşa çıkıp hezeyana uğramasıyla son bulur. Nitekim gelenler Türk askerleri değil düşman askerleridir. “*Bunlar, bozgun cephe dönüşü İzmir'e kaçarken her nasılsa yanmaktan masun kalmış bu kasabaya, giderayak yangın ve yağma için uğramışlardı*” (s. 22). Beklenen umutlu bekleyiş karşısında hayal kırıklığına uğrayan halk, telaşla oradan uzaklaşmaya çalışır fakat yapılan mezalimden kaçamaz. Hacı Arif Bey, gördüğü kanlı tablo karşısında dehşete düşer ve kendisi de düşmanın gazabına uğrar: “*Üstü başı parça parça idi; cebinde ne kadar parası varsa alınmıştı ve şakaklarından kanlar sızıyordu. (...) Boşalan bir çuval gibi yere yığılı verdi. Kafasını, sanki içinde yüzlerce kurşun varmış gibi ağır hissediyordu; o kadar ki yere uzandıktan sonra bu başın sıkletinden, kendini ayakları havada tepe aşağı duruyor sandı*” (s. 23). Metaforik bir söylemi ifade eden cümle, Hacı Arif Bey'in ağır bir yük altında ezildiğinin, kontrolünü kaybettiğinin, yaşadığı buhranın ve hayal kırıklığının dile getirilişidir. O ve onun gibiler savaş dışı altında kalarak kendi yönünü tayin etmekte karışıklık yaşar, hareket kabiliyetinin kısıtlandığını hisseder. Kendi içinde huzuru bulmasına yardımcı olacak her küçük işareti, büyük bir sevinçle karşılar. Bu nedenle küçük işaretlerle büyük bir hayal kırıklığı yaşayan Hacı Arif Bey, yaşadığı hiçlik ve değersizlik duygusunu kendisini boş bir çuvala benzeterek somutlaştırır.

2. Şiddetin karanlık yüzü: cinsel zorbalık

Savaş, trajik bir çatışmanın içsel olarak da mücadelesidir. Bireyler, savaşın doğurduğu etik ve duygusal sorunlarla yüzleşirken ideolojik çatışmaların ve kültürel çeşitliliğin ortasında ruhsal zorluklarla karşı karşıya kalırlar. Nitekim insanlar, savaşın getirdiği trajedilerle yüzleşirken aynı zamanda ruhsal değerlerini koruma ve savunma mücadelesi içerisine girer. Bu bir nevi sessiz bir çığlığın sağırlaşan kulaklarda karşılığını bul(a)mamasının da mücadelesidir. Fromm'un da ifade ettiği gibi “*İnsanlık tarihi kanla yazılmıştır; insanın istemini kırmak için şiddetin şaşmaz bir biçimde uygulandığı tarihtir bu. (...) İnsanın insana acımasızlığına her yerde -acımasız savaşlarda, cinayet ve ırza geçmelerde, güçlünün güçsüzü sömürmesinde, işkence gören, acı çeken canlıların inlemelerine kimsenin kulak vermemesinde, bunların herkesin yüreğini kapamasında tanık olu(ruz)*” (Fromm, 1982, s. 14). Savaşın

kökenini insanların içsel çatışmalarına ve toplumsal adaletsizliklere dayandıran Fromm, insana yaşatılan bu yıkıcılığın sonuçlarını -savaş travması, kayıplar/ölümler ve ayrılıklar- salt bir gerçeklik olan şiddet ile bağdaştırır ve insanda zihinsel olarak ciddi bir etki/yıkıcılık yarattığını söyler. Sadece fiziksel tahribatın ötesinde insanların içsel dünyalarını, değerlerini ve varoluş anlamlarını sarsan bu derin gerçeklik, travmaya- yok oluşa- dönüşür. İnsanla yaşıt savaşın, başat bir parçası olan şiddet ve onun çeşitliliğini bütünleyen ölüm ve cinsel zorbalık bu gerçekliğin acı boyutu olarak insanın yaşamsal etkinliğini ve canlılığını o kertede silip yok eder.

Savaşın yol açtığı şiddet, ölüm, tecavüz gibi olumsuzlukların anlatıldığı ve insan psikolojisi üzerinde derin, kalıcı izler bırakan *Küçük Neron* hikâyesi, Manisa Mevkii Kumandanı Filipos'un (Küçük Neron) Anadolu halkına yaptığı zulümleri anlatır. Manisa'yı işgal eden Yunanlılar, Türk askerlerinin şehre yaklaşmasıyla birlikte Filipos'tan aldıkları emirle geri çekilmeden önce bütün şehri yakıp yıkar ve tarif edilemez bir katliam gerçekleştirir. Filipos, şehrin dört bir yanına asker yerleştirir, benzin tenekeleri dağıtır, halkı evlere ve camilere kapatır. Bu eylemleri gerçekleştiren Yunan askerleri tek tek evlere girerek kadınlara tecavüz eder ve onları öldürürler. Uygulanan katliamdan kaçmak isteyen halk, sınırlara yerleştirilen Yunan askerleri tarafından acımasızca katledilir. Yaşanan mezalim "*önceki savaşlardan daha kanlı ve daha zayıf değil; aynı zamanda en az öncekiler kadar zalimce, amansız ve acımasızdır*" (Freud, 2023, s. 15). Filipos katliamı belediye binasının balkonundan izlerken büyük bir haz duyar ve sonra oradan uzaklaşır.

Filipos, Türklerin gelişiyle birlikte hedeflenen zaferi elde edememenin, masum halk üzerinde egemenlik kuramamanın hırsıyla yıkıcılık dürtüsünü sonuna kadar kullanır. Zira "*insanı aşışlamak, tutsak etmek asıl amaca giden yollardır; asıl amaçsa o insana acı çektirmektir, çünkü kendini savunma gücünü yitirmiş bir insan üzerinde ona zorla acı çektirmekten daha büyük bir egemenlik kurma yolu yoktur*" (Fromm, 1982, s. 28). İsmiyle⁸ emsal olan ve insanîyetinin zayıflığını *küçük* sözcüğü ile yansıtan Filipos, savaş hukukuna/ahlakına uymayan bir biçimde davranarak halka vahşetin kapanmaz yaralarını uyguladığı kötü eğilimlerle yaşatır. Filipos önderliğinde Yunan askerlerinin uyguladığı zulümler zaten içlerindeki kötülüğün su yüzüne çıkışını resmeder. Sınırsız yıkıma, saldırganlığa, şiddete maruz kalan insanların yansıtıldığı hikâyede, sadist, mazoşist, ölüm sever gibi eylemler insanlık suçunun görüngüsünü yansıtır. Gerçekleştirilen mezalim, geride kalan insanların belleklerinde kolektif bir acı, ruhsal bir üzüntü bırakır. Yaşanan kıyım ve çığlıklar eserde şu şekilde ifade edilir:

"Esasen bunların çoğu günlerden beri devam eden facialardan daha müthiş olan şayialardan korkarak konu komşu, akraba ve taallukat, mahalle mahalle hep bir araya toplanmışlar, erkeksiz kadınlar erkekli evlere pirifani (çok yaşlı ve zayıf) ihtiyarlar kuvvet ve cesaretlerine bel bağladıkları delikanlıların yanına sığınmışlardı ve hepsi vuku bulacak hâileyi teslimiyete yakın bir tevekkülle bekliyorlardı. Kâh yandaki bir evin kapısı kırılıyor, içerden birtakım sesler duyuluyor; bir kadın çığlığı kopuyor, bazı çocuk hançerelerinin (gurtlaklarının) canhıraş feryatlarla yırtıldığı işitiliyor ve bunları müteakip birkaç silah sesi sükûtu iade ediyordu. Daima silah seslerini takiben olduğu yerde düşmanı yok etmek için aranan kişilerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Erich Fromm (1982), Sevginin ve Şiddetin Kaynağı (Çev. Y. Salman-N. İçten), İstanbul: Payel.

Düşmanın iradesini ve varlığını yok etmek için ölçsüz ve ahlak dışı güç kullanımının resmedildiği hikâyede, cinsel zorbalık/tecavüz unutulması mümkün olmayan, belleğe kazınan bir başka kanayan

⁸ Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus, Türkçe kaynaklarda Neron olarak adlandırılır ve Roma İmparatorluğu'nun beşinci hükümdarlarından biridir. Nero'nun adı, genellikle tiranlık ve zalim yönetimle özdeşleştirilmiştir, bu nedenle "Nero" terimi, tarih boyunca zalim liderleri tanımlamak için kullanılan bir ifadedir.

⁹ Ölümsever önderler/komutanlar sınırsız bir öldürme yetisine ve isteğine sahiptirler. Nitekim bu duyguya ve eyleme sahip olan kişilerin kendileri gibi ölümsever kişilikler tarafından yanlarında tutulmalarının da sebebi budur. Özellikle de savaşın olduğu yerde düşmanı yok etmek için aranan kişilerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Erich Fromm (1982), Sevginin ve Şiddetin Kaynağı (Çev. Y. Salman-N. İçten), İstanbul: Payel.

yaradır. Nitekim savaşlar sırasında, çatışma bölgelerinde yaşanan çeşitli travmatik olaylar arasında tecavüz, insan haklarına karşı işlenen ciddi suçlardan biridir. *“İnsanların savaşta ırza tecavüz konusundaki tutumları şaşkınlık uyandırıcıdır. Hiç kuskusuz ırza geçme olayları görülecektir. Bu acımasız ama kaçınılmazdır. Erkekler erkek oldukça, kendi aralarında dövüşüp vuruştukça, yeni topraklar ele geçirip yeni halkları kendilerine boyun eğdirerek utkuya doğru ilerledikçe hiç kuskusuz ırza geçme olayları görülecektir”* (Browmiller, 1984, s. 36). Tecavüz ve savaş, insanlık tarihinde sıklıkla görülen ve oldukça ciddi sonuçlar doğuran iki karanlık olguyu ihtiva eder. Savaş bölgelerinde meydana gelen çatışmalar bu tür cinsel şiddet olaylarını tetikler. Bu durum, insanların yaşam koşullarını, normlarını ve ahlaki değerlerini ciddi şekilde sarsar. Genellikle güç mücadeleleri, toprak anlaşmazlıkları ve etnik çatışmalar gibi nedenlerle ortaya çıkan savaş sürecinde, kontrol ve tahakkümün bir aracı olarak cinsel şiddet kaçınılmaz bir eylem hâlini alır. Cinsel zorbalık, savaş alanında bir silah olarak kullanılarak bireyleri sindirme, kontrol altına alma, düşmanı zayıflatma, aşağılama ve ortadan kaldırma amacına hizmet eder. *Küçük Neron* hikâyesinde geri çekilmeden önce Yunan askerlerinin kadınlara/kızlara yaptıkları cinsel zorbalık, hikâyenin diğer bir acı ve ruhsal boyutunu gösterir:

“İrza tecavüz ediyorlardı; ırza tecavüz ettikten sonra kana susuyorlardı. Dünyada şahlanan, azan behimiyetten daha müthiş ne vardır? Bu âfeti Manisa halkı üç gün üç gece içinde gelmiş ve geçmiş insanların hepsinden daha iyi anladı. Ah bu halkın gözlerinden o vahşi levhaların izini hangi ulvî teessürün yaşları silecek? Yedi yaşında çocuklar ki yetmiş yaşındaki ihtiyaçların görmediği şenaatleri gördü, işitmediği rezaletleri işitti, acaba günün birinde bunların hepsini unutmaya ve bir güneş altında insanlık, iyilik, güzellik denilen bazı ilâhî şeyler mevcut olduğunu bilmeye muvaffak olacaklar mı? Heyhat, o gün düşman vahşileri yalnız soyuyorlardı; yalnız öldürmüyordu, bundan daha feci bir şey yapıyordu; kalplerdeki iffet ve ismete tecavüz ediyordu. “...” zadelere sekiz yaşındaki çocuğu “...” un gördüğü şenaat onu mutlaka hayatının sonuna kadar takip edecektir. Ceddinin aksakalını kızıl kana boyayan ellerin hareketini, genç anasıyla yerde boğuşan vücutların hayvanî tekallüslerini asla unutmayacaktır. Bu levha onun hatırasında günden güne büyüyen, genişleyen bir leke gibi kalacaktır ve bu leke günün birinde onun varlığını kaplayacaktır. “...” gibi kaç çocuğun ve “...” gibi kaç tane kızın saffet ve ismeti buna benzer kaç vak’a ile kirletildi; bundan böyle hangi telkin, hangi tehzip, hangi ders bunları iyiliğe ve doğruya inandırabilir?” (s. 39-40)

Tecavüz, cinsel şiddet eylemi olmanın ötesinde bireyleri, toplulukları ve kültürleri derinden etkileyen bir travma türüdür. Toplumsal normların çöküşü, kaos ve düzensizlikle birlikte gelişen savaşın vahşi bir yanı olarak ortaya çıkar. Bu eylem sadece cinsel bir saldırı değil, aynı zamanda kadın kurbanların onurunu, psikolojisini ve toplumsal varlığını/varoluşunu zedeleyen, utanç kaynağı olan, yok eden bir çıkmazı da beraberinde getirir. Bu nedendir ki Yakup Kadri hikâyede *“kirletilen kızların adlarını boş parantezle göstermiştir. Bunu belki de işgal yıllarında pek çok Türk kızının aynı akıbete uğradığını düşündürmek için yapmıştır ya da utanç verici duruma düşürülen kızların isimlerini ifşa etmenin manasız olacağını düşündüğü için isim vermemiştir”* (Doğramacıoğlu, 2009, s. 94). Savaşta cinsel zorbalığa uğrayan mağdurlar, güçsüzlük hissi ve kişisel dokunulmazlığın ihlaliyle derin bir utanç duygusu yaşarlar. Şiddeti yalnızca ona maruz kalan kurbanlar değil, vahşete tanıklık eden çocuklar da o kertede hissederler. Onlar yaşanan zorbalığın/kıyımın getirdiği bu duyguyla birlikte çocukluk döneminin masumiyetini kaybederek duygusal güvenlerinin zedeleneyeceğini hissiyle ve iyiliğe olan inançlarını yitirerek yaşamsal varlıklarını sürdürürler. *“Çocuklukta bastırılan korkuların ve arzuların ya da bütün deneyimlerin, bastırma nedeniyle bugünün sürekliliğinden koparıldığı, bireyin gelişimine katılmadığı”* (Horney, 1994, s. 98) tespitinden hareketle insanlığa olan güvenin yok olduğu görülür. Yaşanan güvensizlik ve bastırılmak/unutulmak istenilen acılar peşlerini bırakmaz, onları takip eder. Yazarın da vurguladığı gibi *“bundan böyle hangi telkin, hangi tehzip, hangi ders bunları iyiliğe ve doğruya inandırabilir?”* (s. 40) ve belleklerine kazınan vahşeti unutturabilir? sorusu cevapsız kalır.

Yitikleşen, varoluşunun *niye*liğinin farkındalığını yaşa(ya)mayan ve en temel özelliğini -canlılığını- kaybeden çocuğun anlatıldığı *On Dört Yaşında Bir Adam* hikâyesinde, ruhsal bir ölümün, başkalaşan bir ruhun nevrozu ile karşılaşılır. Sarmal hâlinde gelişen savaşın sebep olduğu vahşet döngüsü, on dört yaşındaki bir gencin yaşadığı travmayla gün yüzüne çıkar. Tahkik-i Fecayi Heyeti Anadolu seyahati sırasında yollarını kaybeder. Issız bir yola düşen arabacı, on dört yaşında bir çocuğu görür ve ona şehre nasıl gidileceğini sorar. Kendisinin de şehre gideceğini söyleyen genç, heyetle birlikte yola çıkar. Genç, babasının seferberlikte öldüğünü, annesiyle ablasına baktığını ve ne gibi zorluklarla işini yaptığını anlatır. Yaşından büyük tavırlar sergileyen ve konuşmalar yapan gencin hâli yazarın dikkatini çeker. Özellikle de gözyaşları içinde Yunanlıların işgal sırasında gözü önünde nişanlısına ve köyün kızlarına tecavüz ettiğini söylemesi karşısında yazar iyice kötüleşir. O, bu söylemler neticesinde hikâyenin de ismi olan *On Dört Yaşında Bir Adam* olarak tanımladığı gencin yaşamışlıklarla bu hâle geldiğini daha iyi anlar. Gencin karşısında yazar kendisini de *Otuz Dört Yaşında Bir Çocuk* olarak addeder: “Artık çocuğun yüzüne bakamıyordum. Hayatın en mühim hadiseleri ile boğuşmuş bu köylü yavrusunun karşısında ben artık hiçbir şey bilmeyen, hiçbir şey anlamayan ve sanki korkunç bir masal dinliyormuş da tüyleri ürpermişçesine bir köşeye sinmiş, otuz dört yaşında toy, ürkek bir küçücük bir çocuktum” (Karaosmanoğlu, 2021, s. 109). Yazarı toy bir çocuk hâline sokan sadece gencin hayat karşısında karşılaştığı zorluklar ve takındığı tavır değil; yitirilmişlikler, yıkımlar, yaşadığı nevroitik durumlar neticesinde ruhsal olarak büyümesi/büyüme zorunda kalışdır. Nitekim "adam" ifadesi genellikle daha fazla acı-tatlı duygusal yaşamışlıklara-yaşam deneyimine-, tanıklık etmiş ve uzun bir hayat sürecine dâhil olmuş kişiyi tanımlar. Bu süreçler, onun dünya görüşünü şekillendirmiş ve çocukluk algısından çok farklı bir bakış açısına sahip olmasına fırsat vermiştir. Çocuk/ergen ise dünyayı keşfetmeye yeni başlamıştır ve daha sınırlı deneyime sahiptir. “Kişilerin, nesnelere ve yerlerin ne kendi kendileri ne başka şey oluşu, yitirilmişliğin bunaltıcı bulanıklığı. Gerçek yitik, kanıtını veren yitik ne uzun aramalara yol açar ne de uzun acılara. Bunun için on dört yaşında bir çocuk, babasının ölümünden çok doğal bir şeymiş gibi söz edebilir” (Yücel, 1975, s. 109). Yaşanan şiddet ve kaos neticesinde çocuk, olaylara karşı daha metanetli davranma itkiyle kuşatılır. Kontrolünün dışında olan şeyleri anlama/anlatma, değiştirme gücüne sahip olmadığı için yaşından daha olgun davranmaya çalışır ve yapılan olumsuz eylemleri duygusuz bir anlatımla dile getirir. Gözünün önünden gitmeyen/silinmeyen tecavüz sahnesi, *an*'da peşini bırakmadığı gibi gelecekte de unutamayacağı bir yazgı olarak kalır. Her ne kadar biyolojik olarak varlığını devam ettirse de kaybolan bir yetişkinliğin boşluğunu içinde duyumsayacaktır. “Dokunmuşlar,” dedi ve gittikçe ağırlaşan bir sesle ilâve etti. “Dokunmuşlar değil dokundular; benim gözümün önünde. Köyün öbür kızları ile beraber derenin içine sürüklediler. Biz bağırdık, çağırdık, aman etmeyin, zaman etmeyin dedik; kulak asmadılar. Ben arkalarından gitmek istedim, anam bırakmadı’, “Biricik oğlum sana da kıyarlar! dedi; ağhyordu, dayanamadım kaldım” (s. 109). İnsanlık dışı olan saldırı/kırım hem kendisi gibi *adam* olmaya mecbur bırakılan çocukları büyütme hem de bu vahşeti yaşayan diğer insanlarla aynı hüznü yaşamaya mahkûm eder.

Trajik olayların gerçekleştiği ve insanda somut bir biçimde gözlemlenen izlerin taşıyıcısı *Issız Köy ve Dilsiz Kız* hikâyesi, Yunanlıların Anadolu köylüsüne yaptığı zulmü gözler önüne serer. Bu hikâye, yazarın görevi nedeniyle gittiği köyde yaptığı incelemeler neticesinde karşılaştığı ve unutamadığı bir olayı anlatır: Yazar “Benim için her şeyi; iyi kötü, şahsî veya umumî bütün gördüklerimi, geçirdiklerimi unutmak kabildir; fakat, o köyü, o kıza, asla unutamam” (s. 31) der. Yunanlıların yakıp yıktığı köyde o ve arkadaşları bir kızla karşılaşır, arkadaşları kıza sorular yöneltirler. Sesler üzerine yazar, arkadaşlarının bulunduğu yere gider. Kızı korkmuş ve bir ahıra saklanmış olarak görür. Arkadaşları ona, ısrarla kim olduğunu sorar fakat herhangi bir yanıt alamazlar. *Dilsiz Kız* belli belirsiz sesler çıkararak

oradan kaçmayı başarır ve izini kaybettirir. Sonradan gittikleri köyde, kızın ve o köy halkının başından geçen mezalim anlatılır.

Kişinin varoluşunu bütünleyen ve tanımlayan öğelerden biri olan konuşma yetisini kullan(ma)ma ya da kaçınma, kaybetme eylemi, savaşın ardından insanların maruz kaldığı şiddet, kaos, kayıplar neticesinde ortaya çıkan bir tepkiyi ya da korkuyu imler. “*Benliğin inşasında önemli bir araç olan dilin yokluğu, varoluşa verilen anlamın da kaybıdır. Öznelerin dilsizliği, kültürel kimlik ve bellekte temsillerine dair de okuru düşündüren önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkar*” (Önder, 2022, s. 839). Bu durum, psikolojik bir savunma mekanizması olarak ortaya çıktığı gibi insanların duygusal acılarını ve travmalarını ifade etmekten kaçınmalarının da sebebini teşkil eder. Suskunluğu ve toplumdan izolasyonunu konuşmayarak ve kaçarak gerçekleştiren *dilsiz kız* gerek hareketleri gerekse çıkardığı seslerle nevrotik bir karakter sergilediğini açık bir biçimde gösterir. Korku ve tedirginlikle gelen anksiyete “*beklenen ya da yaklaşan bir dış tehlikenin algılanması sonucu geliştirilen bir tepkidir. Çoğu kez kaçma refleksiyle birlikte oluşan bu tepki, yaşamı sürdürme ve korunma içgüdülerinin bir belirtisi (dir)*” (Gençtan, 1995, s. 49). Konuşmama yığılı (korkusu) içinde bulunan *dilsiz kız*, kendi istemi dışında yaşanmışlıkları her ne kadar bilinçaltına itmeye çıkarmamaya çalışsa da karşılaştığı uyaranları -yabancı insanlar- tehlike olarak addetmiş ve hayali bir varlık olarak, tinsel vasıflarını yitirerek yaşamsal sürekliliğini devam ettirmiştir:

“1922 senesi Eylül ayında Sart Kalesi'nin harabelerinden Alaşehir kasabasına giden yol üstündeki köy bu katakomplardan daha ıssız ve örtüldüğü paçavralar, yolunmuş kanatlar gibi havada sallanarak, önümüzden kaçmak isteyen kız, bu kemiklerden daha eski idi. Adem duygusunu ilk defa bu köyde, âdeti, uzvî bir ıstırap halinde hissettim ve ademin ezeli bir bekçisi olan “İşfenks”¹⁰, sandım ki, bu kızın varlığında, asırlardan beri ilk defa olarak harekete gelmiş, önümüzden kaçıyor. Hakikaten, o kız neden bizim gürültümüzü duyar duymaz yıkık duvarların ve çökmüş damların üstünden bir yabanî kedi gibi atlayarak, sıçrayarak kaçmaya başladı? Bu kız, bu müteharrik İşfenks; Nil'in kenarındaki on bin yıllık ölüme bekçilik eden o dilsiz ve ketum kadın cinsinden bir dev yavrusu muydu ki, hayatın ve insanlığın bu âni sesini işitince ürküüp uzaklaşmak istedi?” (s. 32).

Mitolojik bir varlığa benzetilerek sembolize edilen *dilsiz kız*, mezarlığa dönüşmüş köyün hayali bir bekçisi olarak tasavvur edilir. Mezarlık genellikle sessizliğin, ölümün ve sonsuzluğun varlığını simgeleyen ve insanı korkutan, onda ürperti yaratan mekânların başında gelir. Bu mekânda kendini korumanın, saklanmanın diğer yerlere oranla daha kolay olduğu düşünülür. Sessizliğin ve hareketsizliğin hâkim olduğu bu yerlerde bedensel hareketlilik ve ifadeler o kertede donuk ve soğuktur. Mekân-insan ilişkisini bu bağlamda kuvvetlendiren dilsizlik-sessizlik bütünlüğü; taşlaşmış bir mekânın, biyolojik olarak yaşayan canlının yarım kalmışlığına, anlamsızlığına, sessizliğine, ruhsal ölümüne, tekabül eder. Zira ölüm cevapsızlıktır. Dönüşüm değil, mantıksal bir anlaşılmağıza geçiştir (Levinas, 1993, s. 15). Mezarlığa dönüşen köyde savaşın neden olduğu yıkım, sadece cansız varlıkların yakılıp-yıkılmasını ya da insanların yok oluşunu değil aynı zamanda ruhsal bir tahribatın da oluşmasını, hayali bir varlığa dönüşmesini içinde barındırır. Nitekim hikâyede bu diyalektik -hayal-hakikat- insanı şüpheyeye düşürecek ve var olup olmadığı anlamlandıramayacak boyutta verilir. Sessiz, iletişim kurulamayan, fakat gerçekte derin ve acı duygularla dolu olan *dilsiz kız*, aynı zamanda kendisi gibi bu vahşete tanıklık eden ve ruhsal olarak yaşamayan köy halkının da nevrotik durumunu temsil eder. Bu bakımdan yazar, onun nezdinde yaşanan acıyı, sessizliği, ıssızlığı şu şekilde dile getirir: “*Yavrum senin gibi kaç tane gördüm; kimi kolunu, kimi bacaklarını, kimi gözlerini, kimi memelerini kaybetmişti; sen de nâtkanla idrakini kaybetmişsin. Eğer bu, taşıdığın o müthiş sırrı hiç kimseye faş etmeden kendinle beraber mezara götürmek içinse, nafiledir*” (s. 35-36). *Dilsiz Kız* kendisine yabancı olan kişiler ve

¹⁰ İşfenks, Yunan ve diğer çeşitli kültürlerin mitolojilerinde yer alan ve sıklıkla güçlü, gizemli ve bilge bir varlık olarak kabul edilen mitolojik bir karakterdir.

yaşama karşı duyduğu kaygı, korku içinde, aslında uzvi bir rahatsızlığı olmaksızın konuşmamayı kendisine bir kalkan amacıyla kullanır. Zira o, savaş denen zorunlu oyunun üzücü ama kaçınılmaz bir ürünü olan tecavüzü yaşamış, yalnızca acınacak kurban olarak rastlantısal kurbanları olmayan bir kazazede (Browmiller: 1984, s. 35) olarak kendisine uygulanan cinsel zorbalığı bir sır gibi taşımaya mecbur kalmıştır.

Düşmanlık, şiddet, öfke gibi olumsuz olguların bir kişi tarafından diğerine ölçüsüzce ve keyfi olarak uygulanması geride onarılması yıkıntılar bırakır. Gerek fiziksel gerekse ruhsal açmazlar yaratan bu olgu *Muhacir Kerim Ağa* hikâyesinde de görülür. Hikâyede, aslen Manastırlı olan, beş-altı yıl muhacirlik yapan ve Anadolu'da yaşayan Kerim Ağa'nın yaşadıkları anlatılır. Savaşın çıkması ve her şeyini kaybetmesi nedeniyle Kerim Ağa, ailesi ile İstanbul, İzmir, Manisa ve son olarak da Bursa'nın bir köyüne yerleşir. Savaşta maddi olarak çoğu şeyini kaybeden ve oğullarını vatan için şehit veren Kerim Ağa, bitkin, çaresiz bir şekilde ayakta durmaya çalışır. Savaşın hazin sonunu ve dehşetini derinden yaşayan Kerim Ağa'nın yaşadıkları, köylüler tarafından şu şekilde dile getirilir:

“Kızı, işgal altında birçok vahşetlere maruz kaldığı için köyün diğer genç kadınları gibi günlerden beri bir köşede hasta ve bitap yatıyordu. (...) Ne oldu ise buna oldu, dedi. Hiçbir şey bırakmadılar. Karısının altınlarını, kızının mahmudiyelerini, yatak ve yorganlarını; neleri varsa hep aldılar... Kendisini de caminin önünde ‘çkar paraları’ diye bir iyi dövdüler: herkes gibi biraz davarı, beş on tavuğu vardı, onları bile boğazladılar, harmanındaki buğdaylarını yaktılar. Hiçbir şeyini kurtaramadı. Allah'ın yazısı bu... Herif düşman şerrine uğramayayım diye kalkmış, bilmem nerelerden buralara kadar kaçmış...” (s. 84-85).

Bireyin yaşamış olduğu açmazlar, yaşam döngüsü devam ederken karşılaştığı olumsuz olguların birikimi ile çıkmaza dönüşür. Kendisine uygulanan zorlama ve verilen zararlar neticesinde o, geride bırakılması ve unutulması zor olan psikolojik yıkımla karşı karşıya kalır. Kerim Ağa ruhsal şiddetin en ağırını kızına tecavüz edilmesiyle yaşar ve psikolojik bir baskılamayla baş başa kalır. Savaşlarda sıkça başvurulan yöntemlerden olan kansız çözümler, karşıt gücün yaşama tutunabilme kuvvetini psikolojik olarak yok etmektir: *“Bu amaç ve sonuca doğrudan doğruya ve görünür şekilde kuvvet kullanmadan ve hasmın kuvvetiyle çatışma yaratmadan erişebilmek, karşılaşmayı gerçek bir savaş olmaktan çıkarmaz. Hasmın iradesini tahrip için kuvvetle çarpıp kırmak şart değildir. Eritmek, çürütmek, yanltmak, çözmek, ayrıştırmak suretiyle de tahribat yapılabilir. Böyle bir yöntem kuvvetimizi çarpışmanın verebileceği hasar ve kayıptan koruyacağı için amaca erişmenin en az riskli, en emin ve en kazançlı yolu olabilir”* (Özdağ, akt. Seferoğlu, 2023, s. 120). Ortadan kaldırmaya yönelik ayrıştırmalar, düşmanın iradesini bölmeye ve psikolojik yıkımlarla doyuma ulaşmayı kolaylaştırır. Yücel'in de ifade ettiği gibi *“kısacası, her şeyi allak bullak eder savaş, “yurt”u “gurbet”e dönüştürecek kadar değiştirebilir her şeyi, üstelik darmadağın eder, her parçasını bir yere savurur: Muhacir Kerim Ağa gibi oradan oraya atar”* (Yücel, 1975, s. 109) ve bir daha eski bütünlüğüne ulaşamayacak şekilde benliği bölerek darmadağın eder.

Sonuç

Savaş, insanlık tarihinde derin yaralar açan ve hayatları kökten değiştiren bir olgudur. Bu olgu sonucunda oluşan acılar sadece savaş meydanlarında değil, savaşın gölgesinde yaşayan herkesin ruhunda derin izler bırakır. Gerçekleşen çatışmanın izleri, insana travmatik kırılmalar yaşattırken, edebiyat da bu kırılmaları onarmak ve anlam vermek/anlamlandırmak için bir araç olur. Edebî eserler, savaşın insan psikolojisi üzerindeki etkisini anlamaya yardımcı olurken toplumsal travmaların ve varoluşsal soruların da izini sürer. Bu nedenle savaş ele alan eserler, insanlığın kolektif hafızasında önemli bir yer tutar.

Savaşın sessiz çılgınlıkları, hikâyelerin arka planında açıkça hissedilir. Her bir karakter, kendi yaşam mücadelesini sürdürürken bu mücadele, insanın dayanma gücünün sınırlarını zorlar. Şiddetin, ölümün arka planını yansıtan hikâyeler; insan ruhunun çırpınışlarını resmeder, kayıpların, cinsel zorbalıkların ve acıların insan zihninde bıraktığı derin izleri gözler önüne serer. İnsanların ortak acılarını yansıtan hikâyelerden biri de Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Millî Savaş Hikâyeleri*'dir. Yazar bu hikâyelerinde savaşın dehşeti ve insanlar üzerinde yarattığı nevrozları sıkça ele alır. Yakup Kadri'nin hikâyelerindeki karakterler, savaşın getirdiği zorluklarla mücadele ederken kendi iç dünyalarında da bir çatışma yaşarlar. Zira yapılan zulümler bedensel bir yokluğu, yıpranmışlığı imlerken aynı zamanda ruhsal bir yitikliğe, yaraya, boşluğa ve nevroza dönüşür.

Millî Savaş Hikâyeleri'nde savaş ve savaş sonrası yapılan mezalim, karakterlerin fiziksel portrelerinde ve çevrelerinde sakatlık, eksiklik bıraktığı gibi kuvvetli bir travma/lar silsilesi oluşturur. Maruz kalınan şiddet ve onu tanımlayan olumsuz eylemler sadece bireysel bir yıkımı değil, adları verilmeyen, anlatılmayan fakat aynı dehşeti yaşayan insanların da ruhsal çıkmazlarını yansıtır. Yaşanan acılar, kolektif bir aynılığın tablosu olarak da bilinçlere yerleşir.

Kaynakça

- Adler, Alfred (2002). *Sosyal Duygunun Gelişiminde Bireysel Psikoloji* (Çev. Halis Özgü). İstanbul: Hayat.
- Akı, Niyazi (2017). *Yakup Kadri Karaosmanoğlu İnsan-Eser-Fikir-Üslûp*. İstanbul: İletişim.
- Brownmiller, Susan (1984). *Cinsel Zorbalık- Irza Tecavüz Olgusunun Bir Tarihçesi* (Çev. Suğra Öncü), cep kitapları: 35/Cinsellik dizisi: 1
- Cevizci, Ahmet (1999). *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma.
- Çetin, Nurullah (2022). "Türk Hikâyesinde Millî Mücadele", *Millî Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Türk Harp Dili ve Edebiyatı Sempozyumu*. Ankara: Millî Savunma Üniversitesi. 21-22 Haziran. 603-620.
- Draaisma, Dauwe (2014). *Bellek Metaforları- Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*. (Çev. Gürol Koca). İstanbul: Metis.
- Doğramacıoğlu, Hüseyin (2009). Yakup Kadri'nin Millî Savaş Hikâyeleri'nde Yunan Mezalimi *Türkbilgi*. 18: 91-102
- Freud, Sigmund (2017). *Psikanaliz ve Savaş Nevrozları* (Çev. Adem Beyaz). İstanbul: Pinhan.
- Freud, Sigmund (2022). *Bir Yanılsamanın Geleceği Neden Savaş (Freud'un Einstein'a Mektubu)*. (Çev. Kâmuran Şipal). İstanbul: Say.
- Freud, Sigmund (2023). *Savaş ve Ölüm Üzerine Çağdaş Düşünceler* (Çev. Saffet Emrem). İstanbul: Can.
- Freud, S. Jung, C. G. ve Adler, A. (1981). *Psikanaliz Açısından Edebiyat*. (Çev. Selahattin Hilav). İstanbul: Dost.
- Fromm, Erich (1982). *Sevginin ve Şiddetin Kaynağı*. (Çev. Y. Salman-N.İçten). İstanbul: Payel.
- Gençtan, Engin (1995). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Remzi.
- Horney, Karen (1994). *Psikanalizde Yeni Yollar*. (Çev. Selçuk Budak). Ankara: Öteki.
- Kacıroğlu, Murat (2009). "Millî Mücadele ve Erken Dönem Cumhuriyet Romanında Harp Zenginleri". *Karadeniz Araştırmaları*. Sayı: 20, Kış 2009, s. 117-136.
- Karaosmanoğlu, Y. K. (2021). *Millî Savaş Hikâyeleri*. İstanbul: İletişim.
- Kılıçeri, N.-Şenbay, S. (2018). "Fransız Romanlarında I. Dünya Savaşı'nın İzleri: Anlatı ve Bellek Üzerine, Savaş ve Edebiyat -Edebiyatın Tanıklığında Savaşlar ve Sonrası". İstanbul: Hiper.

- Kierkegaard, Soren (2010). *Ölümcül Hastalık Umutsuzluk*. (Çev. M. Mukadder Yakupođlu). İstanbul: Dođu Batı.
- Levinas, Emmanuel (1993). *Tanrı, Ölüm ve Zaman*. (Çev. Işık Ergüden). İstanbul: Dost.
- Mitscherlich, Alexander (1996). Zulüm Üstüne Savlar, Şiddet, *Cogito* Yapı Kredi. Sayı: 6 -7.
- Önder, Alev (2022). Yakup Kadri'nin Millî Savaş Hikâyeleri'nde Anlatıya Dönüřtürülen Bellek. *folk/ed. Dergisi* 28(3)-111. Sayı/Issue -Yaz /Summer (829-849)
- Seferoğlu, Emrah (2023). *Hep ile Hiç Arasında Türk Romanında Savaş*. Ankara: Akçağ.
- Uc., Himmet (2005). Yakup Kadri'nin Hikayeleri. *İlmi Araştırmalar*. 19, 149-163.
- Yücel, Tahsin (1975). Millî Savaş Hikâyeleri, *Türk Dili Aylık Dil ve Yazın Dergisi*. S: 281.
- Zengin, Nesrin (2016). Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun "Millî Savaş Hikâyeleri"nde Savaşın Çocuklar Üzerindeki Olumsuz Etkileri". Sakarya: *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Uluslararası Savaş ve Edebiyat Sempozyumu 16-18 Aralık 2014*. 164-176.